
Znanstveni pregled

Gabrijela Kišiček
Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

**POGREŠKE U ARGUMENTACIJI – DVOJBE U TUMAČENJU
I KLASIFIKACIJI**

SAŽETAK

U proučavanju teorije argumentacije i argumentacijskim analizama, poznavanje pogrešaka vrlo je važno. Brojni autori, od klasičnih do suvremenih, pogreškama u argumentaciji pridavali su veliku pozornost. U ovome radu daje se pregled najvažnijih radova koji se bave pogreškama u argumentaciji, te se iznose katkada i vrlo različite klasifikacije pogrešaka. Neke od argumentacijskih pogrešaka vrlo su česte pa privlače dodatnu pozornost, ali izazivaju i dvojbe u tumačenju. Često se isticalo kako su granice između različitih vrsta pogrešaka arbitrarne i ne sasvim jasne. Ovim radom nastoji se ukazati na kompleksnost argumentacijskih pogrešaka, različite pristupe pogreškama, od formalno logičnih i filozofskih, preko retoričkih, do pragmatodijalektičkih.

Ključne riječi: pogreške u argumentaciji, argumentacija, retorika, govor

---

UVOD

Poznati engleski filozof John Stuart Mill u svom djelu *A System of Logic* (u Tindale, 2007:1) rekao je: "Da bi filozofija zaključivanja bila potpuna, moraju se promatrati ne samo dobri već i loši oblici zaključivanja." Upravo zbog toga gotovo svi autori koji se bave argumentacijom, logikom, filozofijom ili retorikom manje ili više pozornosti posvećuju upravo pogreškama u argumentaciji. Rasprave o vrstama pogrešaka, o njihovu tumačenju i klasifikaciji traju od antičke Grčke i Aristotela do 21. stoljeća i suvremene argumentacijske teorije. Zapravo čini se kako rasprave još nisu završile jer gotovo svaki novi broj poznatog časopisa *Argumentation* ili *Informal Logic* donosi nova promišljanja o argumentacijskim pogreškama. Prvi popis pogrešaka nalazimo kod Aristotela (2007) u djelu *O sofističkim pobijanjima*. No najvažniji doprinos i najopsežniji pregled pogrešaka daje Charles Hamblin 1970. u svojoj knjizi *Fallacies*, gdje iznosi više od 200 argumentacijskih pogrešaka. Često se govori o "pre-Hamblinovu" i "post-Hamblinovu" pristupu pogreškama, odnosno klasičnom i suvremenom tumačenju. Klasičnom ili pre-Hamblinovu razdoblju svakako pripada Aristotel i njegovo djelo *O sofističkim pobijanjima*. Važan je i John Locke (1959; u Tindale, 2007:82) koji uvodi nazive i tumačenje pogrešaka kao što su *argumentum ad verecundiam*, *ad ignorantiam*, *ad hominem* i *ad iudicium*. Brojni su autori koji krajem 20. i početkom 21. stoljeća rade svoje klasifikacije, razvijaju nove pristupe argumentacijskim pogreškama i različita tumačenja određenih pogrešaka. Među najznačajnijima svakako je Douglas Walton (1979, 2004a i b, 2006) koji samostalno ili u koautorstvu izdaje niz radova o pogreškama, s posebnom pozornošću proučavajući pogreške irelevantnosti.

John Woods (1989) u koautorstvu s Waltonom također tumači pogreške u argumentaciji u djelu *Fallacies: Selected Papers 1972–1982*, u kojem se kritički analizira gotovo svaka argumentacijska pogreška. Uz Woodsa i Waltona važni su radovi Tindalea (2007), Groarkea (1991), Krabbea i Waltona (1993), Johnsona (1995).

Kraj 20. stoljeća donosi i nove pravce u argumentacijskoj teoriji, pri čemu je posebno važan pragmatijalektički pristup argumentaciji, ali i pogreškama u argumentaciji. Van Eemeren i Grootendorst 1984. razvijaju tzv. *pragma-dialectical (PD) procedure for critical discussion*. Dakle uvode svojevrsna pravila za sudjelovanje u racionalnoj diskusiji, a argumentacijske pogreške vide kao kršenje tih pravila.

Pragmatijalektičkim pristupom argumentacijskim pogreškama danas se bavi čitav niz autora, od Hansena (2002) do Johnsona (1995) i Zenkera (2007, 2008).

DEFINICIJE POGREŠAKA U ARGUMENTACIJI

Definicije pogrešaka u argumentaciji uglavnom se oslanjaju na Aristotela koji svoj rad *O sofističkim pobijanjima* (2007) započinje rečenicom: "Neki oblici zaključivanja su dobri, a neki samo izgledaju kao dobri, ali su zapravo pogrešni." Whately (1848; u Schmidt 1986:2) pogreškama naziva bilo kakav nerazuman i pogrešan način argumentacije.

Hamblin (1970:12) ističe: "Pogrešan argument je argument koji *izgleda* poput valjanog, ali on to zapravo *nije*."

Copi i Cohen (1990:91) pogreške jednostavno tumače kao greške u načinu zaključivanja.

Weston (1992:52) pogreške u argumentaciji definira kao greške u procesu argumentiranja. Pogreškom se naziva nešto što narušava *dobru* argumentaciju, naglašavajući da je za razumijevanje pogrešaka važno poznavati pravila argumentacije koja se krše.

Walton (2004a:13) ističe da pogreške u argumentaciji nisu samo argumenti koji su nelogični, već su *naizgled* logični i točni. Pogreške u argumentaciji također imaju retoričnost jer moraju izgledati kao pravi argumenti, ako žele uvjeriti sugovornika ili publiku u ispravnost tvrdnje.

Freely i Steinberg (2005:172) govore o preprekama jasnom razmišljanju i pogreške svrstavaju u jedan tip takvih prepreka koje su "(...) profinjene i ne jasno uočljive pa time i varljivije. One nisu u prvi mah uočljive jer nalikuju ispravnom i razumskom razmišljanju". Nadalje, ističu da je pogreške lako prepoznati kada su izolirane, međutim kada su stavljene u kontekst i izrečene kao dio argumenta, teško ih je primijetiti.

Tindale (2007:1) pogrešku definira kao specifičan način pogrešnog rezoniranja koje ozbiljno potkopava snagu razumskog argumenta. Uz to, Tindale objašnjava zašto do pogrešaka u argumentaciji dolazi. Argumenti se u retoričkom govorenju koriste u različitim oblicima i situacijama: da publiku uvjerimo u ispravnost naših tvrdnji, da se postigne bolji dogovor u pregovorima, da se pokrene neka akcija, da se riješe nesuglasice... Upravo zbog toga što se koriste u različitim kontekstima i argumentativnim situacijama, imaju širok spektar jakosti. Od onih jakih i nedvojbjenih do pogrešnih.

KLASIFIKACIJE ARGUMENTACIJSKIH POGREŠAKA

Klasifikacija argumentacijskih pogrešaka u logici

Podjela pogrešaka na koju najčešće nailazimo u priručnicima logike, a potječe još od Aristotela, jest podjela na paralogizme i sofizme. Paralogizmima se nazivaju nesvjesne, nehote pogreške koje činimo bez namjere da nekoga prevarimo, dok su sofizmi namjerne pogreške koje činimo u cilju zbunjivanja i manipuliranja oponentom ili publikom. U knjizi *O sofističkim pobijanjima* Aristotel je dao listu od 13 pogrešaka i podijelio ih u dvije kategorije, a rimski retoričari tim su pogreškama dali latinska imena:

1. Pogreške ovisne o jeziku, a nastaju zbog pogrešne upotrebe riječi, gramatičke strukture i sl. (*fallaciae dictionis*). U tu skupinu ubraja:

- *fallacia aequivocationis* ili ekvivokacija – pogreška dvoznačnosti
- *fallacia ambiguitatis* ili ambigvitet – pogreška dvosmislenosti
- *fallacia compositionis* – pogreška kompozicije
- *fallacia divisionis* – pogreška divizije
- *fallacia accentus* – pogreška naglaska
- *fallacia figure dictionis* – pogreška govornog oblika.

2. Pogreške neovisne o jeziku koje nastaju zbog pogrešna zaključivanja (*fallaciae extra dictionem*). U tu skupinu ubraja:

- *ignoratio elenchi* – irelevantan zaključak
- *fallacia accidentis* – pogreška akcidencije
- *fallacia consequentis* – pogreška konzekvensa
- *fallacia secundum et simpliciter* – pogreška brkanja relativnog i apsolutnog
- *peticio principii* – pogreška cirkularne argumentacije
- *fallacia de non causa ut causa* – pogreška uzimanja ne-uzroka za uzrok
- *fallacia plutium interrogatioum* – pogreška više pitanja.

Nakon Aristotela, logičari su propitivali i proširivali podjelu pogrešaka u argumentaciji, od Aristotelove jedne pogreške načinili nekoliko podtipova, uočavali razlike među njima i pri tome se koristili različitim kriterijima podjele.

Richard Whatley (u Schmidt, 1986:3) pogreške dijeli na logičke i materijalne. Logičke se javljaju kada je pogreška isključivo u procesu umovanja, na primjer zaključak ne slijedi iz premisa.

U materijalnim pogreškama, iako zaključak slijedi iz premisa, do pogreške dolazi iz drugog razloga, bilo da je neka od premisa netočna, nepotkrijepljena ili irelevantna. U tu vrstu, među ostalim pogreškama, ubraja *ignoratio elenchi*, *peticio principii*.

No Whatley ističe da je klasifikacija pogrešaka do određenog stupnja arbitrarna i nesigurna, te da ne postoje jasne granice među pogreškama.

Fewrnside (1980:13) iznosi svoju klasifikaciju pogrešaka i dijeli ih na psihološke, materijalne i logičke. Zanimljivo je njegovo poimanje procesa argumentacije koji uspoređuje s proizvodnjom tkanina. Naime i u proizvodnji tkanine može doći do triju vrsta problema: materijal može biti loš, radnici mogu biti nestručni, i aparatura može biti pokvarena.

Fewrnside materijalnim pogreškama smatra generalizaciju iz nepotpune informacije, *post hoc ergo propter hoc* pogrešku, kompoziciju i diviziju, *slippery slope* pogrešku, *peticio principii*...

Primjerice *post hoc ergo propter hoc* doslovno znači "nakon toga, dakle zbog toga" pa pogreška nastaje kada se zaključuje da nešto uzrokuje određenu posljedicu samo zato što joj je vremenski blisko. Pogreška *slippery slope*

(doslovno: pogreška skliskog terena) sastoji se u pogrešnom uzročno-posljedičnom zaključivanju, ističući negativne, loše stvari koje će se dogoditi. Primjerice kada se tvrdi da ne treba dopustiti legalizaciju homoseksualnih brakova jer će doći do općeg moralnog kolapsa.

U psihološke pogreške ubraja *argumentum ad populum, ad hominem, ad ignorantiam, ad baculum, ad misericordiam...* To su pogreške koje na različite načine djeluju na publiku ili sugovornike; bilo uvredljivo (*ad hominem*), bilo ulagivanjem (*ad populum*), bilo zastrašivanjem (*ad baculum*).

Logičke pogreške su pogrešne analogije, pogreška akcidencije, pogreška konzekvensa.

Pogreška akcidencije bila bi primjerice tvrditi: "Život je lijep". To znači da je lijepo i zatvorenicima izloženima mučenju. To je pogreška umovanja koja se sastoji u tome da je nešto što vrijedi općenito prihvaćeno i pod posebnim okolnostima koje nisu uzete u obzir.

Munson (u Schmidt, 1986:5) pogreške ne klasificira kao ostali, prema izvoru nastanka, već prema ulozi koju imaju. Dakle umjesto uobičajene klasifikacije prema tome jesu li nastale zbog pogrešnog korištenja jezika, predrasuda, pogrešaka u zaključivanju, pogrešaka u dokazivanju i slično, on ih dijeli ovisno o tome jesu li usmjerene na:

1. argumentiranje tvrdnje koju izričemo;
2. pobijanje tuđe tvrdnje;
3. pobijanje protuargumenata.

Prema tim kriterijima razlikuje:

1. pogreške (*fallacies*) – uključuje *ad hominem, ad misericordiam, ad baculum, ad populum, peticio principii, false cause, ad ignorantiam...*
2. sofistička pobijanja (*sophistical refutations*) – uključuje *ad hominem tu quoque, straw man* pogrešku;
3. sofističke obrane (*sophistical defenses*) – sužavanje svoje tvrdnje, proširivanje protivnikove...

Hrvatski udžbenici logike (Kovač, 1994; Petrović, 2005) uglavnom navode i objašnjavaju Aristotelovu podjelu pogrešaka na one ovisne i one neovisne o jeziku.

Petrović (2005:108) govori o logičkim pogreškama u zaključku, navodeći da postoje:

1. logičke pogreške u širem smislu, u koje ubraja sve pogreške koje formalno izgledaju kao valjani zaključak (A je B, C je D, dakle E je F), ali su toliko očito krive da ih ni ne doživljavamo kao pogrešku u zaključivanju, već kao da netko "bulazni ili zbija šalu". Primjerice "Ruža je biljka, roda je ptica, dakle katedrala je crkva";

2. logičke pogreške u užem smislu, koje su nevaljani zaključci slični valjanima pa se mogu shvatiti kao otkloni ili odstupanja.

Klasifikacija argumentacijskih pogrešaka u filozofiji

Proučavanje i analiziranje logičkih pogrešaka razvijali su se i u filozofiji, oslanjajući se ponovno na Aristotela. Međutim kako se filozofija kao znanost razvijala tako su se javljali i novi pristupi tumačenju i klasificiranju pogrešaka. Najčešća je podjela na formalne i neformalne pogreške.

Formalnim pogreškama smatra se oblik zaključivanja koji je nevaljan zbog pogreške unutar formalne logičke strukture argumenta, dok je neformalna pogreška ona koja može imati valjanu strukturu argumenta, ali je zaključak pogrešan zbog nevaljanosti jedne od premisa.

Gupta (1995:13) pogreške dijeli na:

1. formalne pogreške, u koje ubraja: propozicijske, kvantifikacijske i silogističke;

2. neformalne pogreške, u koje ubraja: pogreške distribucije (kompozicija, divizija), *peticio principii*, ekvivokaciju, pogrešne generalizacije, *red herring* pogreške...

3. kondicionalne pogreške, u koje ubraja *slippery slope* pogrešku, *broken window* pogrešku...

Podjela pogrešaka po kategorijama u Guptinoj klasifikaciji ne poklapa se u potpunosti s klasifikacijama drugih autora. Primjerice pogrešku *red herring* ubraja u neformalne pogreške (kao i Walton, 1979 i Tindale, 2007), međutim unutar *red herring* pogreške ubraja: *ad hominem*, *ad baculum*, *ad populum*... dok autori poput Tindalea i Waltona *red herring* klasificiraju kao jednu u nizu pogrešaka irelevantnosti. Dok primjerice *ad hominem* argumente izdvajaju u posebnu kategoriju koju dijele na potkategorije. Autori poput Tindalea, Waltona i Groarkea izvorno su filozofi koji su danas predstavnici suvremene teorije argumentacije o čijoj će klasifikaciji i pristupu pogreškama biti riječi kasnije.

Na filozofsku klasifikaciju nadovezuje se suvremeni pragmatidijalektički pristup logičkim pogreškama, čiji su najznačajniji autori H. Van Eemeren i R. Grootendorst (1992:38). Potrebu za novim pristupom klasifikaciji pogrešaka obrazlažu riječima: "Mnoge prepoznate pogreške očito izlaze izvan okvira definicije pogreške u argumentaciji kao *argumenta koji izgleda kao valjan, ali zapravo to nije* – u nekim slučajevima zato što argumenta uopće nema (npr. *ad baculum*), a u nekima zato što logički gledano argument zapravo nije pogrešan (*peticio principii*)."

Pragmatidijalektika pogreške u argumentaciji vidi kao kršenje pragmatidijalektičkih pravila diskusije, pri čemu je važno istaknuti da u pragmatidijalektici diskusija ima više faza, a argumentacijska faza je samo jedna od njih.

"Naš koncept pogrešaka je širi nego općeprihvaćeno viđenje pogrešaka kao nevaljanih argumenata. On je širi zato što pogreške ne vezuje isključivo za određenu fazu diskusije, konkretno argumentacijsku fazu, u kojem se provjerava ispravnost zaključivanja diskutanta, već pogreške eksplicitno i implicitno povezuje s cjelokupnim procesom diskusije." (Van Eemeren i Grootendorst, 2004:162)

Pragmadijalektički pristup pogreškama nastavljaju i razvijaju mnogi suvremeni autori poput Zenkera (2007, 2008) i Lumera (2007). Treba istaknuti da upravo pragmadijalektički pristup pogreškama pokazuje kako definitivan broj pogrešaka nije utvrđen i kako rasprava o pogreškama nije završena. Naime, kao što je spomenuto, u pragmadijalektici argumentacijska je pogreška kršenje pravila diskusije, a kako se broj tih pravila mijenja, mijenja se i broj pogrešaka.

"Pragmadijalektički model sastoji se od utvrđivanja jesu li sudionici rasprave prekršili neko od 10 pravila diskusije, ako jesu, napravili su pogrešku u argumentaciji. Međutim, u raspravi o pragmadijalektičkim pravilima diskusije, općeprihvaćenih 10 pravila svakako je nedovoljno." (Zenker, 2008:3)

Klasifikacija argumentacijskih pogrešaka u suvremenoj teoriji argumentacije

Suvremeni autori argumentacijskih priručnika, poput Waltona i Tindalea, argumentacijskim pogreškama posvećuju veliku pozornost. U uvodu svoje knjige Tindale (2007) kaže: "Pokušao sam klasificirati i ilustrirati one pogreške koje se najčešće pojavljuju u svakodnevnoj komunikaciji."

Razlikuje pogreške diverzije (irelevantnosti), pogreške u strukturi, pogreške ovisne o jeziku, *ad hominem argumete*, ostale *ad argumete*, *ad verecundiam* i ostale pogreške korištenja autoriteta, pogreške u zahvaćanju uzroka, pogreške u uzročno-posljedičnim vezama i pogreške u analogijama. Pogreške irelevantnosti i *ad hominem argumete* izazvali su među stručnjacima razilaženja u tumačenju, pa će se tim pogreškama posvetiti više pozornosti u idućim poglavljima. Svaku od pogrešaka Tindale ilustrira stvarnim primjerima, bilo iz dnevnog tiska bilo iz televizijskih emisija. Primjerice *argumentum ad ignorantiam* je pogreška koja se temelji na tvrdnji da nešto jest, samo zato što nije dokazano suprotno. Ilustrirano je primjerom rasprave o zabrani reklamiranja duhanskih proizvoda: "Da reklamiranje pušenja ne utječe na povećanje konzumacije, bogata duhanska industrija zasigurno bi već platila studiju kojom bi se to dokazalo, a budući da to nikada nije napravljeno zaključujemo da reklamiranje proizvoda utječe na povećanje konzumacije." (Tindale, 2007:117)

Zanimljivi su i primjeri pogrešnog navođenja autoriteta ili *argumentum ad verecundiam*, a koje možemo prepoznati i u svakodnevnom političkom govoru. Primjerice kada se u tvrdnjama o vrednovanju nekog rada, projekta, umjetničke slike i sl. poziva na mišljenje predsjednika.

Iako Walton (2006:84–128) spominje *ad hominem* i *ad populum argumete*, uglavnom se bavi pogreškama irelevantnosti (Walton, 1979, 2004a i b, 2006), budući da upravo one predstavljaju i najveći problem u klasifikaciji pogrešaka. Walton ističe da je granica između pogrešaka u argumentaciji vrlo tanka i gotovo da se može staviti pod pogrešku irelevantnosti. Stoga se vrlo često događa da kada je teško prepoznati pogrešku, ona se "strpa" u kategoriju pogrešaka irelevantnosti.

Weston (1992:52) smatra da su neke pogreške toliko česte da su dobile svoja imena, međutim izbjegava kompleksnu klasifikaciju te navodi samo "dvije

velike pogreške". Pogreška generalizacije iz nepotpune informacije (*generalizing from incomplete information*), primjerice: "Na temelju nestanka jednog broda u Bermudskom trokutu, *National Enquirer* zaključuje da je to ukleto mjesto."

Pogreška zanemarivanja alternativa (*overlooking alternatives*), primjerice: "Ako želimo izbjeći razvod, važno je često voditi ljubav budući da se supružnici koji češće vode ljubav, rjeđe razvode." Riječ alternativa i u hrvatski i u engleski jezik ulazi iz latinskog te izvorno označava da može postojati samo jedna, pa je za hrvatski jezik primjereno reći zanemarivanje alternative. Međutim Weston koristi množinu i podrazumijeva veći broj mogućnosti.

Ostale pogreške navodi u svojevrsnom "rječniku pogrešaka" i uključuje pogreške poput *argumentum ad hominem*, *argumentum ad populum*, *argumentum ad misericordiam*, kompozicija, divizija, kompleksno pitanje, ekvivokacija... Pogreške su navedene abecednim redom, većina ih je ukratko objašnjena i potkrijepljena primjerom.

Freely i Steinberg (2005:173) pogreške dijele u četiri velike skupine:

1. pogreške u očitostima, u koje ubraja neprovjerene podatke, pogrešne primjere...

2. pogreške u umovanju tj. logičkim vezama, u koje ubraja pogrešne analogije, pogrešne uzročno-posljedične veze, pogrešno zaključivanje po znakovima...

3. pogreške jezikom, u koje ubraja dvosmislenosti (ambigvitet), prezasićen jezik...

4. pseudoargumenti, u koje ubraja pogreške irelevantnosti (koje ne dijeli u podtipove kao ostali autori), cirkularnu argumentaciju, napad na protivnika, kompleksna pitanja, korištenje populizama...

Iako Freely i Steinberg, kao što i sami napominju, radi lakšeg razumijevanja namjerno izbjegavaju korištenje latinskih naziva pogrešaka, iz opisa, definicija i primjera, jasno je da u pseudoargumente ubrajaju: *ad hominem*, *ad populum*, *ad ignorantiam*, *petitio principii*, *ignoratio elenchi*, *non sequitur*, *argumentum ad antiquitatem*...

Thagard (1983:26) uvodi novu klasifikaciju argumentacijskih pogrešaka ističući: "Posljednjih godina porastao je interes za proučavanje logičkih pogrešaka, kako u argumentacijskoj teoriji tako i u filozofiji i logici. No prema mojim saznanjima, još nitko nije ponudio klasifikaciju pogrešaka koje se tiču **praktičnog** rezoniranja, koje se tiču onoga što treba **učiniti**, a ne misliti." Thagard u svome radu iznosi popis pogrešaka praktičnog rezoniranja koje svrstava u tri velike skupine:

1. zanemarivanje relevantnih alternativnih postupaka;

2. zanemarivanje relevantnih ciljeva;

3. pogreške u izboru najboljeg načina postizanja cilja.

Među hrvatskim retoričarima koji su se bavili argumentacijom treba istaknuti Škarića (2004), čija je knjiga pod naslovom *Argumentacija* u tisku. Međutim u *Skripti za mentore govorničke škole* (2004:76–87) daje pregled najvažnijih i najčešćih pogrešaka, služeći se pritom Westonovom klasifikacijom

te erističkim smicalicama Schopenhauera (1985), ali dopunjujući ih vlastitim primjerima.

DVOJBE U TUMAČENJU

Pogreške irelevantnosti

Tradicionalan naziv za pogrešku irelevantnog zaključka jest *ignoratio elenchi*. Ta se pogreška nalazi na prvom, Aristotelovu popisu pogrešaka u argumentaciji. Unutar te pogreške, tijekom godina i brojnih istraživanja, prepoznali su se određeni tipovi i podtipovi koji se međusobno jasno razlikuju, pa je utvrđeno da se nikako ne bi trebali nazivati istim imenom. Mnogi suvremeni autori, posebice Tindale, govoreći o pogreškama irelevantnosti često se referiraju na logičare Copija i Choena. U knjizi *Introduction to Logic* (1990), čije je prvo izdanje 1968, ova dva autora u pogreške irelevantnosti ubrajaju *argumentum ad ignorantiam*, *argumentum ad verecundiam*, kompleksno pitanje, *argumentum ad hominem*, pogreška akcidencije, *argumentum ad populum*, *argumentum ad misericordiam*, *argumentum ad baculum*, pogrešna uzročno-posljedična veza i irelevantan zaključak ili *ignoratio elenchi*.

Tindale radi detaljniju klasifikaciju, razlikujući više skupina pogrešaka. Govori o *pogreškama diverzije* koje predstavljaju pogreške irelevantnosti u užem smislu, a uključuju *straw man* (pogreška interpretacije), *red herring* (pogreška promjene teme) te *non sequitur* (pogreška irelevantnog zaključka). Ostale pogreške svrstava u različite kategorije, ističući time da zajednički nazivnik irelevantnosti imaju samo *straw man*, *red herring* i *non sequitur*.

Walton (2004a:4) posvećuje veliku pozornost upravo pogrešci irelevantnog zaključka (*ignoratio elenchi*). Kao primjer navodi slučaj stvarne parlamentarne rasprave o zakonu o stanogradnji. Jedan od političara ističe da svi ljudi imaju pravo na pristojan dom. To je primjer za *ignoratio elenchi* jer je logički gledano za predmet o kojem se raspravlja nebitno, a i trivijalno pitanje "prava na pristojno stanovanje". Predmet rasprave mogu biti drugi argumenti poput troškova izgradnje, javnih natječaja za izvođenje radova, državne subvencije... Ovaj primjer pokazuje potencijalnu opasnost ovakva argumenta u političkom diskursu jer može biti populistički. Naime, cijeli govor može biti temeljen na isticanju potrebe da svi ljudi moraju imati pristojne uvjete stanovanja. Time se zadovolji publika, ali nema nikakva doprinosa raspravi o zakonu.

Walton (1979:3) navodi četiri osnovne pogreške irelevantnosti:

1. *argumentum ad hominem* – napad na osobu, umjesto na argument (isticanje lošeg karaktera govornika, smanjivanje kredibiliteta...);
2. *argumentum ad misericordiam* (poziv na sažaljenje);
3. *argumentum ad baculum* (prijetnja, strah);
4. *argumentum ad populum* (isticanje popularnih mišljenja i osjećaja u cilju da se prihvati naša tvrdnja).

Copi i Cohen (1990:54) u zajedničku kategoriju svrstavaju *ad misericordiam*, *ad baculum* i *ad populum* jer sve pozivaju na osjećaje. "Zajedničko im je da koriste premise nebitne za zaključak, koje su namjerno izabrani instrumenti za manipuliranje osjećajima publike."

U pogreške irelevantnosti ubrajaju se i *straw man* i *red herring* pogreška, a Little, Groarke i Tindale (1989:30) nazivaju ih kontekstualnim pogreškama irelevantnosti. Budući da obje pogreške koriste slične taktike, Walton (2004b:3) ističe da ih se u priručnicima logike često zamjenjuje i dvojbeno tumači.

Straw man je pogreška u interpretaciji suparnikovih stavova. Little, Groarke i Tindale (1989:36) ovako opisuju *straw man*: "Kada razmišljamo o poziciji i stavovima našeg suparnika, vrlo često njegove stavove sumiramo i atribuiramo. Pri tome moramo biti oprezni. Ako je naša verzija suparnikove pozicije loša, radimo *straw man*."

Dakle, *straw man* je pogreška krive interpretacije suparnikovih tvrdnji. Na primjer, POLITIČAR A postavlja pitanje: "Zašto je vlada na prvo mjesto stavila borbu protiv kriminala, kada još nisu riješeni problemi socijalno ugrožene djece i uništavanje okoliša" (implicirano je da su to važnija pitanja). POLITIČAR B odgovara: "Iznenaden sam što moj kolega misli da je borba protiv kriminala tako nevažno pitanje budući da je u posljednjim godinama zabilježen rast gangsterskih obračuna."

Pogreška se sastoji u tome što je političar B pripisao političaru A tvrdnju da je borba protiv kriminala nevažna (što ovaj nikada nije tvrdio).

Red herring u prijevodu znači *dimljeni sled*. Naziv potječe iz vremena kada su zločinci koristili ribu kako bi njezin intenzivan miris omeo policijske pse tragače i udaljio ih s pravog puta. Pogreška se sastoji od uvođenja nove teme koja je slušateljima jednako zanimljiva, pa zapravo ni ne primijete da se udaljilo od zadane teme.

Red herring nije karakteriziran pogrešnom interpretacijom, već proširivanjem opsega argumentacije uvođenjem nove teme. Dakle *red herring* je pogreška pokušaja da se ostane izvan granica jedne teme ili da se diskusija okrene u drugome smjeru.

Tindale (2007:29) navodi primjer: "Mnogi vaši čitatelji zgroženi su brojem ubijenih tuljana godišnje i njihovim iskorištavanjem, ali njihova briga je pogrešno usmjerena jer pravi zločin su tisuće ubijene nerođene djece. Pobačaj je uzrok smrti tolikog broja nedužnih koliko nije uzrokovao nijedan rat."

S *red herring* pogreškom susrećemo se i u svakodnevnom političkom životu, slušajući primjerice političare koji raspravljaju o radu nedjeljom. Na pitanje zašto ste protiv zabrane rada nedjeljom, političar odgovara: "Zato što ta zabrana ne rješava probleme radnika. Njihova su prava ugrožena, uvjeti rada su nesnosni, cijene života su previsoke, a plaće preniske..."

***Ad hominem* argumenti**

Ad hominem argumenti u klasifikacijama argumentacijskih pogrešaka našli su se u različitim skupinama – kao dio *ignoratio elenchi* pogrešaka (Walton,

---

1979), kao dio *red herring* pogrešaka (Gupta, 1995), ili kao samostalna kategorija podijeljena na nekoliko podtipova (Tindale, 2007). Noviji radovi govore o tome da se *ad hominem* argumenti uopće ne bi trebali smatrati pogreškama (Battaly, 2010). Dvojbe oko tumačenja javljaju se djelomično i zbog učestalosti pojavljivanja te pogreške u različitim kontekstima. Naime u javnome govoru *ad hominem* argumenti često se koriste, posebice tijekom debata, sučeljavanja i sl., kada se napada sam govornik (a ne njegova tvrdnja). Veliku učestalost *ad hominem* argumenta objašnjava već Aristotel govoreći o važnosti *ethosa* u argumentaciji. "Uvjerljivost postiže čvrstim karakterom tada kada je govor takav da govornika čini dostojnim povjerenja, jer mi uopće najradije i najspremnije poklanjamo povjerenje čestitim ljudima, naročito onda kada je riječ o stvarima koje nisu jasne i u koje se može sumnjati." (Aristotel, u Meyer i sur., 2008:40)

Budući da veliku važnost ima vjerodostojnost govornika, napad na tu vjerodostojnost ključan je.

Tindale (2007:81) ističe: "U brojim govorničkim vrstama koje uključuju raspravljanje ili polemiziranje o određenim problemima, osobnost govornika često dolazi do izražaja pa je i napad na tu osobnost, bilo zbog određenih karakteristika, situacije ili okolnosti, česta strategija argumentacije." Upravo zbog učestalosti pojavljivanja, *ad hominem* je privukao veliku pozornost suvremenih autora koji o toj pogrešci pišu opširno, ističući i niz podvrsta *ad hominema*. Uz to, među logičarima česte su rasprave o tome je li *ad hominem* nedvojbeno pogreška u argumentaciji. U tradicionalnim priručnicima logike, *ad hominem* se uvijek svrstavao u pogreške. Danas međutim suvremeni autori ističu kako nije uvijek pogrešno korištenje *ad hominema*, te da on može biti važan prilog raspravi. Primjerice ako u raspravi o zaštiti mora i morskih životinja od istjecanja nafte sudjeluje većinski vlasnik *British Petroliuma*, te ako jedan od sudionika *Green Peacea* izriče sumnju u njegovu iskrenost da problem riješi jer su mogući financijski gubici njegove tvrtke, tada taj *ad hominem* nije pogreška već relevantan doprinos raspravi.

Pogreškom *ad hominem* prvi se bavio filozof John Locke u *An Essay Concerning Human Understanding* (u Tindale, 2007:82), koji *ad hominem* povezuje s nedosljednošću govornika.

Nakon njega, Krabbe i Walton (1993), Little, Groarke i Tindale (1989), Walton (2004), Tindale (2007) iznijeli su svoje podjele *ad hominema*.

Dok Weston (1992:54) *ad hominem* jednostavno opisuje kao napad na osobu umjesto na njegove tvrdnje, brojni autori unutar *ad hominem* pogreške razlikuju četiri do pet podvrsta te pogreške.

Tindale (2007:83) argumentu *ad hominem* posvećuje cijelo poglavlje i najprije govori o tzv. *općenitom ad hominem* kojim se nastoji srušiti kredibilitet oponenta. Ilustrira ga primjerom rasprave u Danskoj koju je izazvala knjiga Bjorna Lomborga o zaštiti okoliša. Vrlo često su se u argumentaciji protivnika koristile tvrdnje kojima se nastojao srušiti njegov kredibilitet, spominjući da on

nije stručnjak za to područje, ali i to da je vrlo mlad te da je u akademskoj zajednici još uvijek "samo" docent.

Tindale kao podtipove *ad hominem* navodi:

1. *Ad personam* – uvredljivi *ad hominem* koji predstavlja neposredan napad na karakter govornika. Ilustrira ga stvarnim slučajem koji se dogodio u Kanadi kada je zaposlenica jedne tvrtke otkrila pronevjeru i prijavila je policiji te o tome izvijestila medije. Uprava tvrtke nazvala ju je jadnom starom usidjelicom kojoj se ne treba vjerovati i koju treba žaliti.

2. *Situacijski ad hominem* – ova pogreška nije prouzročena napadom na karakter govornika, nego na okolnosti koje su dovele do njegove tvrdnje. Vrlo često se nečije mišljenje osporava na temelju optužbe za pristranost. Npr. ako osoba tvrdi da je bolje graditi cestu na ruti A nego B. Iskrenost njegova mišljenja stavlja se pod sumnju budući da živi na ruti B.

3. *Tu quoque argument* – "ti također" argument. Temelji se na isticanju nedosljednosti između onoga što osoba govori i što radi ili nedosljednosti onoga što govori sad, a što je govorila u prošlosti. Tipičan primjer je odbiti sugestiju liječnika da se ode na dijete jer je i sam liječnik gojazan.

Ili da se odbije nečija kritika zato što se i ta osoba slično ponašala u prošlosti (npr. roditelji koji su također padali na ispitima i sl.).

4. *Krivnja zbog povezanosti* – *gullit by association* vrsta je *ad hominem* argumenta u kojem se osobu napada zbog povezanosti s osobom ili institucijom kojoj je krivnja dokazana, a temelji se na "prenošenju krivnje". Za ilustraciju ponovno koristi knjigu Bjorna Lomborga kojeg su pokušali diskvalificirati jer je izdavač njegove knjige povezan s nekom drugom knjigom za koju je dokazano da nije bila znanstveno utemeljena.

Walton (2004:237) malo je drugačije podijelio i objasnio tipove *ad hominema*.

Razlikuje pet tipova:

- *Direktni ad hominem (ethoic)*, kojeg objašnjava jednostavnom formulom: "A je loša osoba, dakle argumenti osobe A ne trebaju biti prihvaćeni";
- *Situacijski ad hominem* temelji se na načelu "ne živiš ono što propovijedaš". Nastoji ukazati na nedosljednost osobe govornika i time ga diskreditirati.
- *Ad hominem pristranosti* – tvrdi da argumenti govornika nisu prihvatljivi jer je pristran, osobno, interesno, financijski ili na bilo koji način povezan s temom govora.
- *Ad hominem "trovanja izvora" (poisoning the well)* – isticanje da je na oponenta nemoguće djelovati argumentima jer je snažno vezan za određene stavove zbog rigidnih, dogmatskih pa čak fanatičnih svjetonazora. Ističe se da takva osoba uopće ne treba sudjelovati u raspravama jer ne može slobodoumno procjenjivati vrijednost i snagu argumenata. Walton navodi primjer kardinala Newmana kojeg su

diskreditirali zbog katoličke vjere i tvrdili da zbog kršćanskih svjetonazora ne može sudjelovati u političkim raspravama.

- *Tu quoque argument* kojeg objašnjava na isti način kao i Tindale.

ZAKLJUČAK

Poznavanje pogrešaka u argumentaciji ključno je za razumijevanje argumentacije općenito. No poznavanje pogrešaka nije važno samo stručnjacima koji se bave retoričkom argumentacijom ili teorijom argumentacije, već je važno i govornim profesionalcima, javnim govornicima, političarima te svima koji sudjeluju ili će sudjelovati u raspravama, debatama, polemikama i drugim govorničkim vrstama. Isto tako, uočavanje pogrešaka u govoru drugih, a temeljeno na kritičkom slušanju, pomaže razvoju bolje međuljudske komunikacije. Pregled radova koji se bave ovom temom, od Aristotela do 21. stoljeća, ali i stručnjaka iz različitih znanosti, pokazuje golem interes za argumentacijske pogreške. Rasprave o njihovoj klasifikaciji i tumačenju još uvijek traju. Stručni časopisi u gotovo svakom broju donose nove radove koji propituju jesu li klasična poimanja pogrešaka točna, ali i radove koji analiziraju pogreške u različitim sferama društvenoga života i različitim diskursima. U tom kontekstu ovaj rad pokazuje kompleksnost ovog područja, ali i njegovu važnost u bavljenju argumentacijom.

REFERENCIJE

- Aristotel** (2007). *On Sophistical Refutations*. Adelaide: web edition by eBooks@Adelaide. The University of Adelaide Library, University of Adelaide. <http://ebooks.adelaide.edu.au/a/aristotle/sophistical/>
- Battaly, H.** (2010). Attacking character: Ad hominem argument and virtue epistemology. *Informal Logic*, Vol 30, No 4.
- Eemeren, F. H. van, Grootendorst, R.** (1992). *Argumentation, Communication, Fallacies. A Pragma-Dialectical Perspective*. Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Eemeren, F. H. van, Grootendorst, R.** (2004). *A Systematic Theory of Argumentation. The Pragma-Dialectical Approach*. Cambridge: CUP.
- Copi, I., Cohen, C.** (1990). *Introduction to Logic*. New York: Macmillan.
- Fewrnside, W.** (1980). *About Thinking*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Freely, A., Steinberg, D.** (2005). *Argumentation and Debate*. Belmont: Thomson&Wadsworth.
- Groarke, L.** (1991). Critical study of Woods and Walton on the fallacies 1972–1982. *Informal Logic*, Vol 13, No 2.
- Gupta, B.** (1995). *Perceiving in Advanta Vedanta: Epistemological Analysis and Interpretation*. Delhi: Montial Banarsidass.
- Hamblin, C. L.** (1970). *Fallacies*. London: Methuen.
- Hansen, H. V.** (2002). The straw thing of fallacy theory: The standard definition of "fallacy". *Argumentation* 16, 133–155.

- Johnson, R.** (1995). Informal logic and pragma-dialectics: Some differences. U F. H. van Eemeren, J. A. Blair, C. A. Willard i A. F. Snoeck Henkemans (ur.), *Proceedings of the Third International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*, 237–45. Amsterdam: SIC SAT.
- Kovač, S.** (1994). *Logika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Krabbe, E., Walton, D.** (1993). It's all very well for you to talk! Situationally disqualifying ad hominem attacks. *Informal Logic*, Vol 15, No 2.
- Little, J. F., Groarke, L., Tindale, C.** (1989). *Good Reasoning Matters*. Toronto: Mc Clelland and Stewart.
- Lumer, C.** (2007). Pragma-dialectics and the function of argumentation. U F. H. van Eemeren, J. A. Blair, C. A. Willard i A. F. Snoeck Henkemans (ur.), *Proceedings of the Sixth International Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam.
- Meyer, M., Carrilho, M. M., Timmermans, B.** (2008). *Povijest retorike od Grka do naših dana*. Zagreb: Disput.
- Petrović, G.** (2005). *Logika*. Zagreb: Element.
- Schmidt, M.** (1986). On classifications of fallacies. *Informal Logic*, Vol 8, No 2.
- Škarić, I.** (2004). *Skripta za mentore Govorničke škole*.
- Šopenhauer, A.** (1985). *Eristička dijalektika ili Umeće kako da se uvek bude u pravu objašnjeno u 38 trikova*. Novi Sad: Biblioteka Svetovi.
- Thagard, P.** (1983). Fallacies of practical reasoning. *Informal Logic*, Vol 5, No 2.
- Tindale, C.** (2007). *Fallacies and Argument Appraisal (Critical Reasoning and Argumentation)*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Walton, D.** (1979). Ignoratio elenchi: The red herring fallacy, *Informal Logic*, Vol 2, No 3.
- Walton, D.** (2004a). *Relevance in Argumentation*. London: LEA Publishers.
- Walton, D.** (2004b). Classification of fallacies of relevance. *Informal Logic*, Vol 24, No 1.
- Walton, D.** (2006). *Fundamentals of Critical Argumentation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weston, A.** (1992). *A Rulebook for Arguments*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company.
- Woods, J., Walton, D.** (1989). *Fallacies: Selected Papers 1972–1982*. Dordrecht: Foris.
- Zenker, F.** (2007). Changes in conduct-rules and ten commandments: Pragma-dialectics 1984 vs. 2004. U F. H. van Eemeren (ur.), *Proceedings of the International Society for the Study of Argumentation (ISSA) Amsterdam 2006*. 1581–1589.
- Zenker, F.** (2008). Pragma-dialectic's necessary conditions for a critical discussion. U Hansen, H. (ur.), *Proceedings of the 7th Int. Conference of the Ontario Society for the Study of Argumentation (OSSA)*, May 2008, Windsor, ON (CD-ROM), 1–16.
-

Gabrijela Kišiček
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb
Croatia

FALLACIES – DUBIOUS INTERPRETATIONS AND CLASSIFICATIONS

SUMMARY

In the study of argumentation theory and analysis of argumentation it is very important to know and recognize fallacies. From classical to contemporary, authors have always been focused on fallacies. In this paper we try to give an overview of the most important work performed in the field, showing some differing classifications of fallacies. Some of the fallacies are more frequent than others and therefore they draw more attention and consideration, often resulting in differences in opinion between authors. Distinction between many fallacies is often arbitrary and unclear. This paper aims to point out the complexity of fallacies and show different approaches from logical through philosophical and rhetorical to pragma-dialectical.

Key words: *fallacies, argumentation, rhetoric, speech*
